

Interseccionalitat i estudis de gènere en geografia rural: un estat de la qüestió (2008-2015)

Mireia Garcia González

Universitat Autònoma de Barcelona

mireia.garcia.go@gmail.com

Rebut: novembre de 2018

Acceptat: gener de 2019

Publicat: setembre de 2019

Resum

La interseccionalitat representa un concepte teòric i metodològic en auge dins dels estudis de gènere que s'ha convertit en una de les aproximacions més inclusives a l'hora de tenir en compte les múltiples categories de diferència que conformen la identitat i les relacions de poder. No obstant això, la tradició acadèmica en els estudis de gènere en la geografia i, més específicament, en el camp de la geografia rural, s'ha centrat en l'anàlisi de les diferents categories de diferència de manera menys global i, en certa mesura, al marge del desenvolupament de la teoria interseccional. El present article ofereix un estat de la qüestió de la bibliografia publicada en el camp dels estudis de gènere des de la geografia, i actua des d'una posició concreta, el món rural, per fer sortir a la llum les darreres recerques que comprenen diverses categories de diferència i d'identitat, especialment les que parteixen d'una òptica plenament interseccional.

Paraules clau: ruralitat; gènere; interseccionalitat

Resumen. *Interseccionalidad y estudios de género en geografía rural: estado de la cuestión (2008-2015)*

La interseccionalidad representa un concepto teórico y metodológico en auge dentro de los estudios de género que se ha convertido en una de las aproximaciones más inclusivas a la hora de tomar en consideración las múltiples categorías de diferencia que conforman la identidad y las relaciones de poder. Sin embargo, la tradición académica en los estudios de género en geografía y, más concretamente, en geografía rural, se ha centrado en el análisis de las distintas categorías de diferencia de una forma menos global y, en cierto modo, al margen de la teoría interseccional. El presente artículo ofrece un estado de la cuestión de la bibliografía publicada en el campo de los estudios de género desde la geografía, y lo hace desde una posición concreta, el mundo rural, para sacar a la luz los últimos trabajos que se centran en varias categorías de diferencia e identidad y, de forma especial, los que parten de una óptica plenamente interseccional.

Palabras clave: ruralidad; género; interseccionalidad

Résumé. *Intersectionnalité et études de genre en géographie rurale. Un état de la question (2008-2015)*

L'intersectionnalité représente un concept théorique et méthodologique en plein essor dans les études de genre et il est devenu l'une des approches les plus inclusives pour tenir compte de nombreuses catégories de différence qui configurent l'identité et les relations de pouvoir. Cependant, dans les études de genre en géographie, et plus précisément, dans le domaine de la géographie rurale, la tradition académique s'est focalisée sur l'analyse des catégories de différence d'une façon moins globale et, dans une certaine mesure, en marge du développement de la théorie intersectionnelle. Cet article présente un état de la question de la bibliographie publiée dans le domaine des études de genre depuis celui de la géographie, et il le fait en adoptant un contexte spécifique, le monde rural, pour révéler les dernières recherches qui comprennent plusieurs catégories de différence et d'identité, notamment celles qui le font dans une optique pleinement intersectionnelle.

Mots-clés: ruralité; genre; intersectionnalité

Abstract. *Intersectionality and gender studies in rural geography: State of the art (2008-2015)*

Intersectionality is a rising theoretical and methodological concept in gender studies and has become one of the most inclusive approaches to take into account multiple categories of difference in identity and power relations. However, gender studies in geography, and especially in rural geography, have traditionally addressed difference from a less global perspective, that is, outside the framework of intersectional theory. This paper examines the state of the art of the existing literature on gender studies in rural geography and brings to light the most recent works on difference and identity while emphasizing those that include a clear intersectional approach.

Keywords: rurality; gender; intersectionality

Sumari

1. Introducció	4. Línies principals de treball
2. Ruralitat, gènere i interseccionalitat: revisió de conceptes clau	5. Consideracions finals
3. Metodologia de la revisió bibliogràfica	Referències bibliogràfiques

1. Introducció

La perspectiva interseccional ha entrat amb força en els estudis de gènere en geografia i protagonitza un dels debats metodològics més actuals i atractius en aquest camp. A la base hi trobem la teoria interseccional, que planteja l'estudi de la identitat des de la intersecció o el solapament de les múltiples i diverses categories de diferència per posar de manifest el complex sistema de relacions de poder, opressió i dominació, latents en les relacions socials. Tot i que el concepte d'interseccionalitat ja va ser encunyat a finals de la dècada de

1980 pel feminisme revisionista, són pocs els treballs en el camp de la geografia del gènere que hagin assumit obertament aquesta perspectiva, certament més desenvolupada des d'altres disciplines de les ciències socials. Tanmateix, són nombrosos els treballs en geografia del gènere que prenen en consideració part d'aquestes múltiples i diverses categories de diferència i que, per tant, s'aproximen als plantejaments de la teoria interseccional.

El present article¹ pretén indagar sobre l'abast de les publicacions aparegudes des de la geografia i en el camp dels estudis de gènere sobre el món rural i les diferents categories de diferència i d'identitat, en especial en les aproximacions que hi incorporen una òptica interseccional. Partint de la revisió bibliogràfica d'un nombre representatiu de publicacions aparegudes entre 2008 i 2015, aquest estat de la qüestió mostra un balanç de les principals aportacions acadèmiques sobre el tema, les contextualitza i identifica quins són els principals temes que hi predominen. D'aquesta manera, busca conèixer quines línies de recerca han estat desenvolupades i en quin grau s'ha fet, com també quines altres línies són interessants i rellevants per a investigacions posteriors. En altres paraules, el present treball intenta donar resposta a les qüestions sobre *què, com, quan, qui i des d'on* s'ha estudiat la identitat des del punt de vista de la interseccionalitat i quin interès presenta aquest camp per a possibles recerques futures.

2. Ruralitat, gènere i interseccionalitat: revisió de conceptes clau

Tal com s'ha avançat, la recerca bibliogràfica s'ha fonamentat en alguns conceptes cabdals en la geografia del gènere. Amb l'objectiu de situar millor el treball, a continuació es presenta una breu consideració teòrica per a cada element d'aquesta tríada de conceptes marc, sovint tan amplis com difusos.

Rural o ruralitat són conceptes que remeten a una realitat complexa de definir i sobre la qual s'ha produït en gran quantitat des de la geografia i altres ciències socials. Si bé al llarg de la literatura acadèmica contemporània algunes vegades el debat sembla més o menys superat, continua existint una certa falta de consens a l'hora de definir què és la ruralitat i, sobretot, quins espais són rurals. Al principi, existeix una ruralitat molt marcada per les formes d'ocupació del territori (no urbanitzat) i per unes característiques socials i territorials determinades (densitat baixa i població escassa). Tanmateix, com a resultat de l'extensió de les activitats i de les formes de vida urbana per tot el territori, cada cop resulta més difícil definir on comença i on acaba el món rural (García, 2011; Aldomà, 2015). En aquest sentit, en els darrers anys ha anat adquirint força la concepció de la ruralitat entesa des d'una doble dimensió: material i com a representació social (Halfacree, 2006; Woods, 2011). És aquesta la que es pren com a referència en el present treball, però cal matisar que no és una concepció universal ni única, sinó que en l'actualitat coexisteixen múltiples

1. Aquest article és un extracte d'un treball de recerca dirigit per la professora Mireia Baylina i realitzat l'any 2016 per al màster en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania (Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere).

representacions que mantenen viu l'interès en les anàlisis sobre la ruralitat i el món rural.

La concepció de l'espai rural des d'una perspectiva material entén els llocs com a espais constantment produïts, reproduïts i parcialment transformats, i defineix la ruralitat a través dels processos significatius que operen a nivell local i que permeten distingir els espais rurals d'altres entorns no-rurals. D'altra banda, la concepció de l'espai rural com una representació social entén el caràcter rural com a imaginat, com una construcció mental, i defuig les representacions materialistes del que és rural per presentar la ruralitat, que és entesa com una construcció social i la manera mitjançant la qual les persones atorguen una identitat i unes característiques socials, estètiques i ideològiques particulars al lloc (Baylina i Salamaña, 2006). En la línia de la ruralitat entesa com una representació social hi trobem el pensament de l'escola australiana en geografia rural. De la mà d'autores com ara Barbara Pini i Lia Bryant, des d' Austràlia s'ha treballat a bastament la ruralitat tenint en compte la relació que estableix amb altres conceptes, com ara la diferència, l'alteritat i la desigualtat.

La idea d'idil·li rural permet definir la ruralitat a partir de determinats valors i conceptes presents en l'estereotipat imaginari social, com ara natura, cohesió social, seguretat o harmonia. Uns conceptes que no són fixos, sinó que fluctuen en funció del context espacial i temporal on sorgeixen i que provoquen que el significat de ruralitat canviï constantment. A més, aquest ideal de ruralitat és crucial per definir qui resta inclòs en els espais rurals i qui en resta exclòs. Davant d'aquesta reconstrucció hegemònica del que és rural, l'*altre* es presenta com quelcom no-idíl·lic i és invisibilitzat. La definició de l'*altre* és donada per les marcades relacions de poder i desigualtat que operen en el món rural, per la seva naturalesa excloent i *genderitzada* (Little i Panelli, 2004). L'ideal de ruralitat respon a una concepció hegemònica molt concreta, producte de les jerarquitzades relacions socials, especialment pel que fa a l'ètnia, el gènere i la sexualitat, que fan que el món rural sigui blanc (*whiteness*), masculí i heterosexual, de manera que en queden excloses de la definició tot el que no encaixa en aquest model: dones, minories, persones immigrades o sexualitats no normatives, entre d'altres (McCullen, 2011).

Paral·lelament, el gènere ha estat tradicionalment tractat en la geografia des de la perspectiva feminista, de manera que n'ha adoptat les epistemologies i les metodologies pròpies i hi ha realitzat una important contribució, tant teòrica com pràctica: la consideració d'una nova variable, l'*espai*, d'una importància crucial per comprendre les relacions de poder i de diferència sota una premissa bàsica, la de considerar que el gènere i el lloc són variables que es constitueixen mútuament. L'espai és la dimensió on es realitzen i es representen les relacions de gènere i, alhora, constitueix una categoria d'identitat *per se*. El gènere és una categoria d'anàlisi fonamental en geografia, igual com ho són la resta d'eixos de diferència, amb els quals es constitueixen en mútua relació. Les relacions i les pràctiques socials en el temps i en l'espai, juntament amb els significats que comporten, donen forma als llocs (Baylina i Salamaña, 2006).

La introducció de la perspectiva de gènere en geografia té lloc durant la dècada de 1970 en l'àmbit anglosaxó, i en la dècada de 1980 a la geografia espanyola. En aquesta última hi entra justament per la via dels estudis de geografia rural. Els primers treballs se centren exclusivament en les dones i la seva visibilització, amb l'afany de contrarestar l'androcentrisme dominant en la disciplina, i ho fan posant l'atenció en el paper femení en les explotacions agràries i acabant per desenvolupar un important corpus teòric sobre la divisió sexual de les tasques realitzades en el món rural (Baylina i Salamaña, 2006). De fet, el treball ha estat un tema central durant bona part de la història de la geografia rural, fet que explica que la perspectiva de gènere s'hi hagi introduït eminentment per aquesta via i que uns altres temes, com ara la relació del gènere amb tantes altres categories, hagin rebut menys atenció. Tanmateix, l'enfocament de gènere ha permès incorporar una visió més globalitzadora als estudis de geografia, en esborrar les diferències entre el món econòmic i social i, sobretot, emfasitzant la influència de la cultura en els fenòmens geogràfics i socials (Garcia Ramon, 2008).

El concepte d'interseccionalitat és, probablement, un dels més recents i inexplorat en el camp que ens ocupa. Els inicis d'aquest terme cal buscar-los en la dècada de 1980, quan els estudis feministes van passar de centrar-se en la dicotomia del gènere a considerar unes altres diferències i desigualtats entre les dones. I cal buscar-los, també, en un context molt concret: el de la situació de les dones negres als Estats Units d'Amèrica i les múltiples opressions que es creuen en la seva posició concreta en les relacions de poder i que les sotmeten, en tant que dones i en tant que negres. Amb el concepte d'interseccionalitat s'intentava donar resposta a les mancances dels discursos feministes i antiracistes a l'hora de considerar els nombrosos tipus d'opressió que patien les dones negres (Crenshaw, 1991).

Amb els anys, la perspectiva interseccional ha anat consolidant-se en bona part de les ciències socials per part de corrents feministes amb l'afany de teoritzar les relacions entre diferents categories socials: gènere, raça, sexualitat, ètnia... Àmpliament teoritzada i treballada des dels estudis feministes a nivell internacional, no ha trobat, tanmateix, la mateixa representació en la geografia feminista ni en la geografia rural.

En el camp de la geografia feminista, els eixos de diferència s'afronten, en general, en termes de binarismes i de forma aïllada, sense tenir en compte les múltiples interrelacions existents entre, per exemple, el gènere i altres identitats. Des d'una perspectiva additiva, la diferència hi és incorporada de tal manera que porta a parlar, per exemple, de dobles o triples opressions, la qual cosa converteix la diferència en categories compostes. Aquesta conceptualització de la diferència assumeix com a normativa una identitat blanca, heterosexual i masculina a la qual s'afegeixen les altres identitats (Bryant i Pini, 2009).

Si bé l'aposta per la teoria interseccional ja es troba relativament consolidada en bona part de les ciències socials, en el camp de la geografia encara no s'ha desenvolupat plenament ni s'ha contribuït a teoritzar-la amb una de les grans aportacions potencials de la disciplina: la de la comprensió del significat de

l'espai en els processos de subjectivització (Valentine, 2007). Davant d'aquest escenari, i amb la voluntat de superar les aproximacions tradicionals de la geografia feminista basades en l'anàlisi de les relacions entre identitats diferenciades de manera massa essencialista, interpretant les identitats com un conjunt de diferències concretes i separades que se sumen les unes a les altres, la teoria de la Interseccionalitat s'erigeix com el marc teòric de referència per desenvolupar el pensament geogràfic sobre les relacions entre múltiples categories.

Tal com apunta Valentine (2007), la interseccionalitat és una de les formes més efectives de què disposa la geografia feminista per afrontar qüestions de poder i desigualtats socials en la geografia, la qual, d'altra banda, pot contribuir molt positivament a promoure l'avenç de la teorització sobre aquesta hipòtesi a partir del reconeixement del significat de l'espai en els processos de subjectivització. L'autora parteix de sis històries sobre una mateixa narrativa per exemplificar de quina manera les identitats es construeixen de forma diferent en contextos espacials canviants; per exemple: en institucions socials distintes, com ara la família i la feina. En aquest escenari, el poder opera com a discurs i com a estructura hegemònica que exclou i que inclou en aquests contextos espacials. Així, resulta evident com l'espai esdevé una dimensió que no es pot separar de la interseccionalitat en la construcció de subjectivitats i reforça la contribució teòrica que es pot fer des del camp de la geografia.

D'altra banda, McDowell (2008) aposta per la utilització de diverses aproximacions categòriques a la interseccionalitat per tal de centrar-se en l'estructura, la cultura i la subjectivitat, la interacció, l'agència i la resistència; per exemple: explora les identitats de gènere, sexualitat i raça de migrants treballadors, patrons i clients, a més de les interaccions respectives entre ells situades en diferents contextos ocupacionals. Tot això per analitzar la manera com les persones participants negocien, resisteixen o accepten les identitats hegemòniques en el context d'anàlisi de processos i pràctiques del capitalisme global.

3. Metodologia de la revisió bibliogràfica

En aquest treball, com en altres estats de la qüestió, la metodologia emprada esdevé molt interessant, ja que el propi buidatge bibliogràfic aporta informacions reveladores en referència a l'estat de la recerca sobre un tema. En concret, aquest estat de la qüestió és el resultat d'una extensa anàlisi bibliogràfica d'un bon nombre de publicacions d'abast nacional i internacional que s'aproximen a la temàtica del gènere i/o del món rural, pertanyents principalment a l'àmbit de la geografia i també a disciplines afins, dins el període comprès entre els anys 2008 i 2015.

La delimitació d'aquest període d'edició de vuit anys queda justificada, d'una banda, per la voluntat d'analitzar-ne els textos més recents i, per tant, més actuals al llarg d'un període de temps relativament extens que permeti extreure una visió general de l'estat de la qüestió. Davant de la dificultat d'establir un punt d'inici, i sent conscients de les restriccions que imposa qualsevol tipus de temporització, s'ha optat per fixar l'any de començament en el 2008.

Aquest límit és marcat per la publicació, l'any 2007, de l'article de Gil Valentine «Theorizing and researching intersectionality: A challenge for feminist geography», que va posar sobre la taula la necessitat que la geografia contribuís a promoure la teorització i la pràctica sobre la Interseccionalitat des d'una de les seves fortaleses més grans: la incorporació de l'*espai* des de la seva doble concepció, com a dimensió i com a variable constituent.

Bona part de les revistes seleccionades corresponen a publicacions anglosaxones, majoritàries en els estudis culturals sobre geografia. Tanmateix, amb l'objectiu de fugir de l'hegemonia anglosaxona en aquest camp i de donar una visió més completa de la producció bibliogràfica sobre el tema, s'han seleccionat igualment revistes d'altres països, posant un èmfasi especial en produccions francòfones i també espanyoles.

La selecció s'ha realitzat a partir de la revisió de 128 publicacions catalogades com a revistes de geografia, d'estudis de gènere o també de sociologia. Les de partida d'àmbit internacional han estat extretes de la llista de revistes catalogades com de geografia als informes sobre els índexs de citació i factor d'impacte elaborats per la companyia avaluadora Thomson Reuters, descartant-ne aquelles publicacions especialitzades en camps com ara la geografia física o la cartografia. S'ha procedit de la mateixa manera en referència a la relació equivalent de revistes catalogades com d'estudis de dones, per la qual cosa s'han seleccionat algunes publicacions que s'han considerat afins a l'objecte d'estudi. D'altra banda, s'han cercat les revistes que editen els principals departaments de geografia i associacions i societats de geografia d'Espanya i de països propers, com ara França, Portugal i Itàlia. S'hi han inclòs igualment publicacions emergents que no corresponen a cap dels criteris descrits però que resulten molt interessants, especialment per la posició des d'on sorgeixen: als marges de l'hegemonia anglosaxona que caracteritza el camp d'estudi, com és el cas de les revistes llatinoamericanes.

Del total de 128 publicacions inicialment seleccionades, un 50,8% (65) correspon a revistes anglosaxones; un 23,4%, a revistes espanyoles (30); un 14,9% (19), a revistes francòfones, i un 10,9% (14), a revistes d'Itàlia, Portugal, Alemanya i l'Amèrica Llatina.

Després de la revisió de la temàtica que engloba cada una d'aquestes 128 revistes, i seguint els criteris de restringir-se a aquelles que treballen temes relacionats amb el món rural o els estudis de gènere, se n'han seleccionat un total de 46 per revisar exhaustivament les seves publicacions durant el període pres com a referència. D'aquestes 46 revistes, un 54,3% (25) correspon a revistes anglosaxones; un 21,7%, (10), a revistes francòfones; un 13% (6), a revistes espanyoles; un 4,3% (2), a revistes llatinoamericanes; un 4,3% (2), a portugueses, i un 2,1% (1), a italianes.

D'una banda, s'han seleccionat revistes d'àmbit internacional reconegudes tant en el camp de la geografia rural com de la cultural i feminista, amb la qual cosa s'ha assegurat l'accés a les publicacions capdavanteres sobre el món rural i els estudis de gènere en geografia i també en sociologia rural. D'altra banda, la tria no s'ha limitat a seguir el criteri primari d'escollir les que tracten temes

Taula 1. Revistes

Títol	País d'edició
<i>ACME: An International Journal for Critical Geographers</i>	Canadà
<i>Ager: Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural</i>	Espanya
<i>Anales de Geografía de la Universidad Complutense</i>	Espanya
<i>Annales de géographie</i>	França
<i>Annals of Regional Science</i>	Estats Units
<i>Annals of the American Association of Geographers*</i>	Estats Units
<i>Antipode: A Radical Journal of Geography</i>	Regne Unit
<i>Applied Geography</i>	Regne Unit
<i>Applied Spatial Analysis and Policy</i>	Països Baixos
<i>Ar@cne: Revista de Recursos en Internet sobre Geografía y Ciencias Sociales</i>	Espanya
<i>Area</i>	Regne Unit
<i>Australian Feminist Studies</i>	Austràlia
<i>Australian Geographer</i>	Austràlia
<i>Biblio 3W: Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales</i>	Espanya
<i>Boletim da Sociedade de Geografia de Lisboa</i>	Portugal
<i>Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles</i>	Espanya
<i>Boletín de la Real Sociedad Geográfica</i>	Espanya
<i>Bolletí de Geografia Aplicada</i>	Espanya
<i>Bollettino della Società Geografica Italiana</i>	Itàlia
<i>Cadernos de Geografia</i>	Portugal
<i>Cahiers de géographie du Québec</i>	Canadà
<i>Cahiers d'Outre-Mer: Revue de géographie de Bourdeaux</i>	França
<i>Cambridge Journal of Regions Economy and Society</i>	Regne Unit
<i>Canadian Geographer / Géographe canadien</i>	Canadà
<i>Children's Geographies</i>	Regne Unit
<i>Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning</i>	Estats Units
<i>Ciudad y Territorio: Estudios Territoriales</i>	Espanya
<i>Cuadernos de Geografía de la Universidad de Valencia</i>	Espanya
<i>Cuadernos de Investigación Geográfica</i>	Espanya
<i>Cuadernos Geográficos de la Universidad de Granada</i>	Espanya
<i>Cultural Geographies</i>	Regne Unit
<i>Cybergeo: Revue européenne de géographie</i>	França
<i>Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies</i>	Regne Unit
<i>Documents d'Anàlisi Geogràfica</i>	Espanya
<i>Economic Geography</i>	Estats Units
<i>Emotion, Space and Society</i>	Països Baixos
<i>Environment and Planning A</i>	Regne Unit
<i>Environment and Planning B</i>	Regne Unit
<i>Environment and Planning C</i>	Regne Unit
<i>Environment and Planning D: Society & Space</i>	Regne Unit
<i>Erde</i>	Alemanya
<i>Erdkunde</i>	Alemanya
<i>Ería</i>	Espanya

Taula 1. Revistes (continuació)

Títol	País d'edició
<i>Espaces et sociétés</i>	França
<i>Espaces, populations et sociétés</i>	França
<i>Espacio, Tiempo y Forma: Geografía</i>	Espanya
<i>Estudios Geográficos</i>	Espanya
<i>Ethics, Place and Environment</i>	Regne Unit
<i>Eurasian Geography and Economics</i>	Regne Unit
<i>European Journal of Women's Studies</i>	Regne Unit
<i>European Planning Studies</i>	Regne Unit
<i>European Urban and Regional Studies</i>	Regne Unit
<i>Feminist Review</i>	Regne Unit
<i>Feminist Studies</i>	Estats Units
<i>Finisterra: Revista Portuguesa de Geografia</i>	Portugal
<i>Frontiers. A Journal of Women Studies</i>	Estats Units
<i>Gender and Society</i>	Estats Units
<i>Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography</i>	Regne Unit
<i>Géocarrefour</i>	França
<i>Geofocus</i>	Espanya
<i>Geoforum</i>	Regne Unit
<i>Geografisk Tidsskrift / Danish Journal of Geography</i>	Dinamarca
<i>Geographical Analysis</i>	Estats Units
<i>Geographical Journal</i>	Estats Units
<i>Geographical Research</i>	Estats Units
<i>Geographical Review</i>	Estats Units
<i>Geographica</i>	Espanya
<i>Géographie et cultures</i>	França
<i>Geography</i>	Regne Unit
<i>Geoinova</i>	Portugal
<i>Geotema</i>	Itàlia
<i>Geo-Working Papers</i>	Portugal
<i>Hérodote: Revue de géographie et de géopolitique</i>	França
<i>Inforgéo</i>	Portugal
<i>International Journal of Urban and Regional Research</i>	Estats Units
<i>Investigaciones Geográficas</i>	Espanya
<i>Journal of Cultural Geography</i>	Estats Units
<i>Journal of Economic Geography</i>	Regne Unit
<i>Journal of Gender Studies</i>	Regne Unit
<i>Journal of Geography</i>	Estats Units
<i>Journal of Rural Studies</i>	Regne Unit
<i>Journal of Youth Studies</i>	Regne Unit
<i>L'Espace géographique</i>	França
<i>L'Information géographique</i>	França
<i>Lurralde: Investigación y Espacio</i>	Espanya
<i>Méditerranée: Revue géographiques des pays méditerranéens</i>	França

Taula 1. Revistes (continuació)

Títol	País d'edició
<i>Migraciones</i>	Espanya
<i>New Zealand Geographer</i>	Nova Zelanda
<i>Norois</i>	França
<i>Norsk Geografisk Tidsskrift / Norwegian Journal of Geography</i>	Noruega
<i>Papeles de Geografía</i>	Espanya
<i>Papers</i>	Espanya
<i>Papers in Regional Science</i>	Estats Units
<i>Polígonos: Revista de Geografía</i>	Espanya
<i>Population, Space and Place</i>	Estats Units
<i>Professional Geographer</i>	Estats Units
<i>Progress in Human Geography</i>	Regne Unit
<i>Regional Studies</i>	Regne Unit
<i>Revista de Estudios Andaluces</i>	Espanya
<i>Revista de Estudios Regionales</i>	Espanya
<i>Revista de Geografía</i>	Espanya
<i>Revista de Geografía Norte Grande</i>	Xile
<i>Revista Latino-Americana de Geografía e Gênero</i>	Brasil
<i>Révue de géographie alpine</i>	Suïssa
<i>Revue géographique de l'Est (RGE)</i>	França
<i>Rivista Geografica Italiana</i>	Itàlia
<i>Rural Society</i>	Austràlia
<i>Rural Sociology</i>	Estats Units
<i>Scottish Geographical Journal</i>	Regne Unit
<i>Scripta Nova</i>	Espanya
<i>Serie Geográfica</i>	Espanya
<i>Sex Roles</i>	Estats Units
<i>Social and Cultural Geography</i>	Regne Unit
<i>Sociologia Ruralis</i>	Estats Units
<i>South African Geographical Journal</i>	Regne Unit
<i>Space and Culture</i>	Estats Units
<i>Spaces et sociétés</i>	França
<i>Storia e Geografia</i>	Itàlia
<i>Sud-Ouest Européen: Revue géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest</i>	França
<i>Territoire en mouvement</i>	França
<i>Tijdschrift voor Economie en Sociale Geografie</i>	Estats Units
<i>Transactions of the Institute of British Geographers</i>	Regne Unit
<i>Travail, genre et sociétés</i>	França
<i>Treballs de la Societat Catalana de Geografia</i>	Espanya
<i>Urban Geography</i>	Regne Unit
<i>Urban Studies</i>	Regne Unit
<i>Women Studies International Forum</i>	Regne Unit
<i>Xeográfica: Revista de Xeografía, Territorio e Medio Ambiente</i>	Espanya

Font: elaboració pròpia.

de ruralitat o gènere, sinó que, aprofitant la detecció d'un creixent interès i d'una presència d'articles que tracten la temàtica rural en revistes de geografia humana, s'han seleccionat també publicacions de referència internacional de caràcter innovador, que són plataforma dels avenços de la disciplina, i publicacions d'altres temàtiques com ara, per exemple, les de geografia econòmica o urbana. De la mateixa manera, s'han prioritzat algunes revistes de geografia social i cultural de creació recent i especialitzades en un dels eixos de diferència en concret, l'edat, que resulten de gran interès per al present estudi. Paral·lelament, s'han seleccionat les més representatives d'Espanya, França, Itàlia i Portugal que coincideixen, en general, amb les publicacions dels departaments universitaris de geografia més destacats de cada país.

Les revistes anglosaxones representen més de la meitat de les seleccionades. Són les capdavanteres i les que dominen clarament en els estudis culturals i socials, especialment en geografia. Amb tot, s'ha intentat donar visibilitat a publicacions d'altres països sovint a l'ombra de l'hegemonia anglosaxona, malgrat que no siguin revistes tan especialitzades i se centrin més en els estudis, sovint regionals, dels àmbits geogràfics respectius. D'entre les anglosaxones s'han prioritzat les de geografia cultural i social, com ara les reconegudes *Gender, Place and Culture*; *Cultural Geographies*; *Space and Culture*, o *Social and Cultural Geography*, a més de les especialitzades en estudis rurals, com ara *Journal of Rural Studies*, *Rural Sociology* o *Sociologia Ruralis*.

En relació amb les revistes francòfones escollides, s'han prioritzat les publicacions més especialitzades en temàtiques afins a l'objecte d'estudi, com ara *Espaces et sociétés* o *Géographie et cultures*, a part d'unes altres de més generalistes, com ara *Cahiers de géographie du Québec* o la indexada *Révue de géographie alpine*.

Les revistes espanyoles seleccionades presenten un caire generalista, igual com força revistes sobre la geografia espanyola. Això es deu bàsicament al fet que la majoria corresponen a publicacions dels principals departaments de geografia de les universitats i d'associacions d'aquest àmbit, entre les quals destaquen publicacions indexades com ara el *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* i *Scripta Nova*, a més d'unes altres de capdavanteres, com ara *Documents d'Anàlisi Geogràfica* o la sociològica *Papers*.

Pel que fa a les revistes d'altres àmbits, cal destacar que s'han seleccionat les de les societats geogràfiques d'Itàlia i Portugal, enteses com les més representatives de cada país. En l'àmbit llatinoamericà, en canvi, s'ha optat per escollir una consolidada publicació de rellevància internacional, la indexada *Revista de Geografia Norte Grande*, i una de molt més jove però de creixent projecció en el camp dels estudis de gènere en aquest àmbit, com és la *Revista Latinoamericana de Geografia e Gènere*.

3.1. Selecció i revisió d'articles

La selecció d'articles s'ha realitzat a partir de la consulta i l'anàlisi de tots i cadascun dels números publicats en les 46 revistes seleccionades durant el

Taula 2. Articles seleccionats per revistes

Revista	Disciplina	Articles
<i>Journal of Rural Studies</i>	Geografia	7 25,9%
<i>Gender, Place and Culture</i>	Geografia	5 18,5%
<i>Children's Geographies</i>	Geografia	4 14,8%
<i>Journal of Youth Studies</i>	Sociologia	3 11,1%
<i>Ager</i>	Geografia	1 3,7%
<i>Annals of the American Association of Geographers</i>	Geografia	1 3,7%
<i>Geoforum</i>	Geografia	1 3,7%
<i>Papers</i>	Sociologia	1 3,7%
<i>Revista Latino-Americana de Geografia e Gênero</i>	Geografia	1 3,7%
<i>Rural Sociology</i>	Sociologia	1 3,7%
<i>Social and Cultural Geography</i>	Geografia	1 3,7%
<i>Sociologia Ruralis</i>	Sociologia	1 3,7%

Font: elaboració pròpia.

període comprès entre els anys 2008 i 2015. Se n'han revisat un total de 1.474 exemplars, on s'han editat 14.130 articles acadèmics.

Els textos han estat examinats a partir de l'anàlisi de l'índex de continguts dels números respectius i se n'han seleccionat aquells que presenten algun tipus de relació amb les temàtiques estudiades: *món rural*, *gènere* i els eixos de diferència *edat*, *ètnia*, *sexualitat*, *classe* i *diversitat funcional*, tant si tracten aquestes variables de manera conjunta, separades o parcialment combinades. L'elecció d'aquests eixos de diferència o d'identitat concrets i no uns altres es justifica perquè es tracta, d'una banda, de categories socials com ara la sexualitat i l'edat, més estudiades des de la perspectiva interseccional en geografia urbana i, d'altra banda, de categories poc explorades en geografia rural, com ara la classe, l'ètnia i la diversitat funcional (Bryant i Pini, 2011).

El resultat ha estat la selecció inicial d'un total de 109 articles publicats en 22 revistes diferents. Així, en aquesta primera selecció han aparegut textos que tracten la temàtica d'interès de manera transversal o que tenen en compte una o les dues variables que han estat considerades bàsiques: *món rural* i *gènere*. No obstant això, com que totes dues són imprescindibles en el nostre estudi, se n'han seleccionat els 79 articles que tracten aquestes dues variables principals.

Tanmateix, un segon exercici de sistematització ha fet que s'ometessin igualment tots aquells textos que parlen de les dues variables bàsiques sense incloure'n hi una tercera. Aquest és el cas de 52 articles seleccionats inicialment i que han estat finalment omesos per tractar únicament les variables *món rural* i *gènere* (ja sigui sobre qüestions relacionades amb dones o feminitats —30 articles—, amb homes o masculinitats —5 articles— o amb el gènere a nivell general —17 articles—).

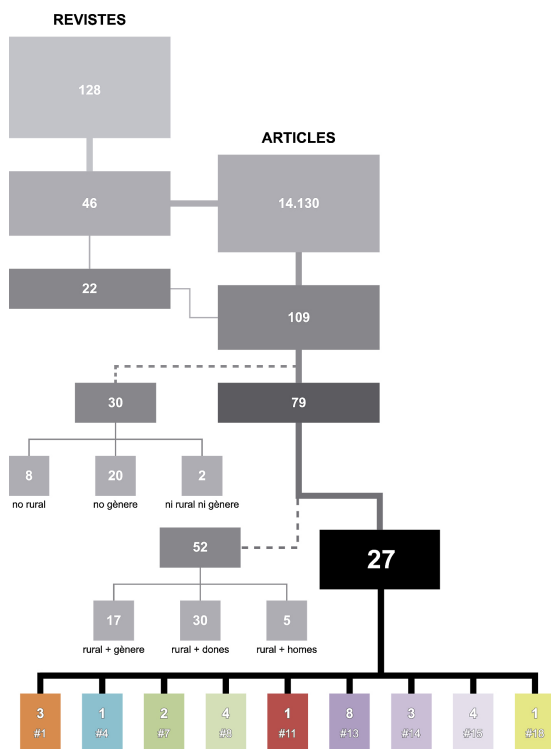
D'aquesta manera, s'ha arribat a la selecció final d'un total de 27 articles que tracten els dos eixos considerats bàsics (*gènere* i *món rural*) en la intersecció amb una tercera variable (*edat*, *ètnia*, *sexualitat*, *classe*, *diversitat funcional*), o a

l'explicitació de la consideració de la perspectiva interseccional, entenent que aquesta implica la inclusió de terceres variables.

Els 27 articles finalment seleccionats pertanyen a 12 revistes de les 46 que han estat examinades. D'aquests textos, un 88,9% (24) s'han trobat en publicacions anglosaxones, i ha estat quasi anecdòtica la proporció dels finalment triats de revistes de fora d'aquest àmbit i que pertanyen, en un 7,4% (2), a revistes espanyoles i, en un 3,7% (1), a una publicació d'àmbit llatinoamericà editada al Brasil. Aquestes dades evidencien la flagrant hegemonia de les revistes anglosaxones en la producció de literatura sobre el tema estudiat, però també en geografia en general. Val a dir també que un 77,8% (21) dels articles es localitzen en publicacions de geografia i un 22,2% (6), en publicacions de sociologia.

A manera de resum, la figura següent mostra esquemàticament tot el procés d'estudi i selecció de revistes i d'articles que ha conclòs en la tria final dels 27 textos que fonamenten el present estat de la qüestió. L'última divisió dels textos correspon a les 9 categories finals en què han estat classificats i corresponen al nombre d'articles que combinen diferents eixos considerats en aquesta anàlisi.

Figura 1. Procés de selecció de revistes i articles

Font: elaboració pròpia.

3.2. Explotació dels articles seleccionats

Els 27 articles finalment seleccionats tracten, com s'ha dit, les dues variables bàsiques *gènere* i *món rural* en conjunció amb una tercera que correspon als eixos d'identitat *edat*, *ètnia*, *sexualitat*, *classe* i *diversitat funcional*.

Tot i el nombre relativament reduït d'articles, la gran diversitat de temàtiques que tracta aquesta selecció ha fet necessari que s'establís una categorització dels textos en funció de la tercera variable. En el cas del *gènere*, s'ha fet una triple distinció entre aquelles qüestions que tenen a veure amb el gènere de manera general, amb les dones i les feminitats, i amb els homes i les masculinitats. En referència a la tercera variable, es prioritzen els articles que evidencien de manera clara la consideració de la perspectiva *interseccional*, entenent que el fet que hi sigui inclosa implica la consideració d'una o més de les principals categories de diferència. Atenent la tercera variable d'estudi, s'ha continuat la distinció dels articles en funció del seu tractament dels eixos d'identitat *classe*, *ètnia*, *sexualitat*, *edat* i *diversitat funcional*, de manera centrada i diferenciada, tot i tenir present que en molts articles, sense explicitar la perspectiva interseccional, hi són tractats de manera combinada.

D'aquesta manera s'han establert un total de 18 categories que resulten de la combinació de les diferents formes possibles de les tres variables, a excepció de *món rural*, que s'ha mantingut estàtica.

En classificar els 27 articles seleccionats segons aquest criteri, s'han utilitzat 9 categories de les 18 establertes, la qual cosa ha evidenciat ja la manca de literatura en la resta de camps. La taula següent recull el nombre d'articles que s'ubiquen en cadascuna. Els resultats mostren, en primer lloc, com d'entre tots els textos acadèmics revisats inicialment, només n'hi ha 3 que recullen les tres variables proposades en aquesta anàlisi: *món rural*, *gènere* i *interseccionalitat*. En segon lloc, s'hi evidencia un predomini de textos que se centren en l'estudi de la diferència a partir de la variable *edat* (un 55,6% —15 dels articles seleccionats—), seguits dels que inclouen la variable *ètnia* (un 22,2% —6 articles—). Finalment, són pocs els textos que tracten la *classe*, la *sexualitat* i la *diversitat funcional* des d'una perspectiva de gènere en el món rural, fet que contrasta amb l'interès creixent que es registra sobre aquestes qüestions en altres àmbits d'estudi, com ara el món urbà.

Figura 2. Variables considerades

Variable 1	Variable 2	Variable 3
<i>Món rural</i>	Gènere	Interseccionalitat
		Classe
	Dones i feminitats	Ètnia
		Sexualitat
	Homes i masculinitat	Edat
		Diversitat funcioal

Font: elaboració pròpia.

Taula 3. Categories establertes

Variable 1	Variable 2	Variable 3	Categoria
Món rural	Gènere	Interseccionalitat	#1
	Dones i feminitats		#2
	Homes i masculinitats		#3
Món rural	Gènere	Classe	#4
	Dones i feminitats		#5
	Homes i masculinitats		#6
Món rural	Gènere	Ètnia	#7
	Dones i feminitats		#8
	Homes i masculinitats		#9
Món rural	Gènere	Sexualitat	#10
	Dones i feminitats		#11
	Homes i masculinitats		#12
Món rural	Gènere	Edat	#13
	Dones i feminitats		#14
	Homes i masculinitats		#15
Món rural	Gènere	Diversitat funcional	#16
	Dones i feminitats		#17
	Homes i masculinitats		#18

Font: elaboració pròpia.

Taula 4. Categorització dels articles

Categoria	Variable 1	Variable 2	Variable 3	Nombre d'articles
#1	Món rural	Gènere	Interseccionalitat	3 11,1%
#4	Món rural	Gènere	Classe	1 3,7%
#7	Món rural	Gènere	Ètnia	2 7,4%
#8	Món rural	Dones i feminitats	Ètnia	4 14,8%
#11	Món rural	Dones i feminitats	Sexualitat	1 3,7%
#13	Món rural	Gènere	Edat	8 29,6%
#14	Món rural	Dones i feminitats	Edat	3 11,1%
#15	Món rural	Homes i masculinitats	Edat	4 14,8%
#18	Món rural	Homes i masculinitats	Diversitat funcional	1 3,7%

Font: elaboració pròpia.

D'altra banda, conèixer les regions des de les quals es realitzen les recerques dels articles pot ser tan interessant i explicatiu, si no més, que conèixer les regions sobre les quals se centren els textos respectius.

La taula que segueix recull l'origen de les autores i dels autors dels 27 articles que ens ocupen, entenent com a origen no pas el país natal de les autores, sinó el país de les universitats a les quals estan adscrites i des d'on desenvolupen les seves recerques. Aquesta consideració ens permet constatar el gran predomini de les universitats occidentals, fet que corrobora una de les hipòtesis

Taula 5. Articles seleccionats

Categoria	Tema	Autoria	Títol	Any	Revista	Volum i número
#1	Món rural, gènere i interseccionalitat	Sweeney, B.	«Producing liminal space: Gender, age and class in northern Ontario's tree planting industry»	2009	<i>Gender, Place and Culture</i>	16 (5)
		Nightingale, A.	«Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal»	2011	<i>Geoforum</i>	42 (2)
		Perera-Mubarak, K.	«Positive responses, uneven experiences: Intersections of gender, ethnicity, and location in post-tsunami Sri Lanka»	2013	<i>Gender, Place and Culture</i>	20 (5)
#4	Món rural, gènere i classe	Bryant, L.; Pini, B.	«Gender, class and rurality: Australian case studies»	2009	<i>Journal of Rural Studies</i>	25 (1)
#7	Món rural, gènere i ètnia	Ramzan, B. et al.	«Experiencing and writing Indigeneity, rurality and gender: Australian reflections»	2009	<i>Journal of Rural Studies</i>	25 (4)
		Schmalzbauer, L.	«“Doing Gender”, Ensuring Survival: Mexican Migration and Economic Crisis in the Rural Mountain West»	2011	<i>Rural Sociology</i>	76 (4)
#8	Món rural, dones i feminitats i ètnia	Gualda Caballero, E.	«Migración circular en tiempos de crisis: Mujeres de Europa del Este y africanas en la agricultura de Huelva»	2012	<i>Papers</i>	97 (3)
		Soronellas, M. et al.	«Inmigrar a Cataluña rural: Contextos de ruralidad y migraciones de mujeres extranjeras hacia pequeños municipios»	2014	<i>Ager</i>	16
		McGrath, B.; McGarry, O.	«The religio-cultural dimensions of life for young Muslim women in a small Irish town»	2014	<i>Journal of Youth Studies</i>	17 (7)
		Deb, A. et al.	«“Man can't give birth, woman can't fish”: Gender dynamics in the small-scale fisheries of Bangladesh»	2015	<i>Gender, Place and Culture</i>	22 (3)
#11	Món rural, dones i feminitats i sexualitat	Pini, B. et al.	«“Scary” heterosexualities in a rural Australian mining town»	2013	<i>Journal of Rural Studies</i>	32
#13	Món rural, gènere i edat	Dyson, J.	«Harvesting identities: Youth, work and gender in the Indian Himalayas»	2008	<i>Annals of the American Association of Geographers</i>	98 (1)
		Lee, J.; Abbott, R.	«Physical activity and rural young people's sense of place»	2009	<i>Children's Geographies</i>	7 (2)
		Malheiros da Silva, C.	«Socialização e Modos de Ser Jovem em Área Rural na Bahia»	2011	<i>Revista Latino-Americana de Geografia e Gênero</i>	2 (2)

Taula 5. Articles seleccionats (continuació)

Categoria	Tema	Autoria	Títol	Any	Revista	Volum i número
#13	Món rural, gènere i edat	Porter, G. et al.	«Mobility, education and livelihood trajectories for young people in rural Ghana: A gender perspective»	2011	<i>Children's Geographies</i>	9 (3-4)
		Donkersloot, R.	«Gendered and generational experiences of place and power in the rural Irish landscape»	2012	<i>Gender, Place and Culture</i>	19 (5)
		Riley, M.	«"Moving on"?: Exploring the geographies of retirement adjustment amongst farming couples»	2012	<i>Social and Cultural Geography</i>	13 (7)
		Farrugia, D. et al.	«Emplacing young people in an Australian rural community: An extraverted sense of place in times of change»	2014	<i>Journal of Youth Studies</i>	17 (9)
		Grubbström, A. et al.	«Balancing family traditions and business: Gendered strategies for achieving future resilience among agricultural students»	2014	<i>Journal of Rural Studies</i>	35
#14	Món rural, dones i feminitats i edat	Foy-Phillips, P.; Lloyd-Evans, S.	«Shaping children's mobilities: Expectations of gendered parenting in the English rural idyll»	2011	<i>Children's Geographies</i>	9 (3-4)
		Bell, S.; Aggleton, P.	«Economic vulnerability and young people's sexual relationships in rural Uganda»	2014	<i>Journal of Youth Studies</i>	17 (6)
		Norman, E.; Power, N.	«Stuck between "the rock" and a hard place: Rural crisis and re-imagining rural Newfoundland feminine subjectivities»	2015	<i>Gender, Place and Culture</i>	22 (1)
#15	Món rural, homes i masculinitats i edat	Bye, L.M.	«"How to be a rural man": Young men's performances and negotiations of rural masculinities»	2009	<i>Journal of Rural Studies</i>	25 (3)
		Haartsen, T.; Strijker, D.	«Rural youth culture: Keten in the Netherlands»	2010	<i>Journal of Rural Studies</i>	26 (2)
		Trell, E. et al.	«Youth negotiation and performance of masculine identities in rural Estonia»	2013	<i>Journal of Rural Studies</i>	34
		Trell, E. et al.	«"In summer we go and drink at the lake": Young men and the geographies of alcohol and drinking in rural Estonia»	2014	<i>Children's Geographies</i>	12 (4)
#18	Món rural, homes i masculinitats i diversitat funcional	Roy, P. et al.	«Help-seeking among Male Farmers: Connecting Masculinities and Mental Health»	2014	<i>Sociologia Ruralis</i>	54 (4)

Font: elaboració pròpia.

Taula 6. Àmbits geogràfics de les universitats de les autores

Regió	País	Nombre d'autores	Total d'autores
Europa	Irlanda	2	27
	Noruega	1	
	Països Baixos	5	
	Regne Unit	10	
	Suècia	3	
	Espanya	6	
Nord Amèrica	Canadà	9	11
	Estats Units	2	
Oceania	Austràlia	10	10
Àfrica	Ghana	6	6
Amèrica del Sud	Brasil	1	1
Total			55

Font: elaboració pròpia.

marcades al llarg de l'anàlisi: la latent hegemonia anglosaxona en la producció de literatura sobre geografia rural, herència, sense dubte, de nombrosos llegats colonials encara vigents. En conseqüència, és quasi anecdòtica en la selecció de textos la presència d'autores de països de fora del món anglosaxó juntament amb articulistes d'Espanya, Brasil i Ghana, presents aquests últims en un sol article, signat conjuntament amb autores anglosaxones.

Pel que fa a les regions sobre les quals es basen les recerques, en destaca una diversitat més elevada respecte a l'origen de les autories. Tot i així, una bona part dels articles (un 74%) es tracta de casos d'estudi centrats en els països anglosaxons i europeus. Per tant, són pocs els textos que se centren en altres localitzacions i, en els que ho fan, s'intueixen certes reminiscències post-colonials, com és el cas de tots els països asiàtics i africans en què se centren aquests articles.

Respecte a l'autoria dels escrits seleccionats, la majoria estan redactats conjuntament entre dos o més articulistes. S'ha comptabilitzat un total de 55 autors, 31 dels quals són dones i 24, homes. Pel que fa al sexe de les autories, s'evidencia el predomini de dones en els textos seleccionats, ja siguin d'autoria exclusivament femenina (un 48%) o mixta entre dones i homes (un 30%). Són pocs els articles signats només per homes (un 22%), fet que evidencia com l'estudi de gènere ha estat un camp tradicionalment amb poca presència masculina.

Per últim, cal destacar com tres autores (Ellen-Marja Trelle, Bettina van Hoven i Lia Bryant) i un autor (Paulus Huigen) han publicat dos articles, sempre d'autoria compartida, i una autora (Barbara Pini) signa un total de tres dels textos seleccionats. En aquest sentit, cal ressaltar la presència i la rellevància respecte al tema d'estudi que ens ocupa, ja apuntada en la introducció, de l'obra més recent de les autores australianes Pini i Bryant.

Taula 7. Autories dels articles

Tipus autoria	Nombre d'autors	Articles	Total	Nombre d'autors
Única	1	10	Total dones	31
Compartida	2	7	Total homes	24
	3	8		
	5	1	Autoria	Articles
	8	1	Només dones	13
			Només homes	6
			Dones i homes	8

Font: elaboració pròpia.

4. Línies principals de treball

L'anàlisi dels textos seleccionats permet copsar quins són els grans temes que afloren en la recerca més actual sobre la temàtica estudiada.

D'una banda, la investigació es troba en el centre de bona part de la literatura revisada. Ja sigui aproximat des d'una perspectiva més material o senzillament com un aspecte constitutiu de les experiències quotidianes del món rural, el treball s'explora a bastament i s'erigeix com un factor fonamental en la constitució de moltes identitats rurals, tant de classe com d'ètnia i, sobretot, de gènere.

Un altre tema força explorat, i en estreta relació amb l'estudi que presentem, és la mobilitat de les persones del món rural. Ateses les característiques socioeconòmiques i culturals que defineixen aquest àmbit, sobretot en referència a la seva dimensió espacial, no és estrany que les mobilitats, tant les laborals com de lleure, d'educació o de vida quotidiana en general, siguin presents en moltes recerques. En clau de gènere, destaca com les dones experimenten una mobilitat més gran en tots els nivells, tant en la vida quotidiana com en referència a les emigracions, i com aquest és un aspecte central en les seves experiències de la ruralitat.

D'altra banda, la construcció d'identitats de gènere és també un tema recurrent en la producció sobre el tema. S'ha observat un gran interès i molt de treball en la construcció de masculinitats, especialment entre el jovent rural, que, com es desenvoluparà més avall, es tracta segurament del grup de població més estudiat.

Un denominador comú en la majoria d'articles és l'aproximació a la construcció d'identitats i de la diferència a través de l'estudi de la vida quotidiana, recurrent en els estudis culturals i socials postestructuralistes. Gràcies a aquesta aproximació, s'evidencia com les diferents categories de diferència es construeixen a partir de les pràctiques quotidianes i es fa palesa la importància, ja a nivell metodològic, de les tècniques i de les anàlisis qualitatives en l'estudi de la quotidianitat (*everyday*).

En aquesta síntesi de resultats és important també presentar una visió general de les moltes troballes que han anat emergint al llarg del treball dels textos

referents a les cinc grans variables o eixos de diferència que han fonamentat la categorització dels articles: la *classe*, l'*ètnia*, l'*edat*, la *sexualitat* i la *diversitat funcional*. Aquest repàs permet que es puguin identificar buits en la literatura sobre el tema i obre la porta a possibles noves línies d'estudi.

La poca presència d'articles que consideren la *classe* com una variable d'anàlisi diferenciada podria portar a pensar que es tracta d'una categoria oblidada en els estudis de gènere al món rural. Tanmateix, la *classe* ha estat àmpliament treballada en l'àmbit de la geografia rural des de la perspectiva de gènere en recerques anteriors al període d'anys revisat i, a la vista dels textos treballats, s'ha pogut constatar com ha estat incorporada en tots els casos, explicitada en alguns i donada per fet en tants altres, la qual cosa evidencia la naturalesa constitutiva que té aquesta variable en la ruralitat.

L'*ètnia* es confirma com un dels eixos menys explorats en la geografia rural de gènere. Si bé en l'exercici de categorització d'articles havia sobresortit com un tema força desenvolupat, el treball dels textos ha posat de manifest que no ha estat explorada com un eix de diferència *per se*, sinó com un element que justifica, per exemple, anàlisis comparatives entre grups socials diferents. En altres casos, el concepte *ètnia* remet a uns altres temes que s'hi relacionen de manera estreta, com ara les migracions transnacionals, però que escapen de la dimensió cultural que presenta.

Pel que fa a l'*edat*, el gran nombre d'articles que la treballen de manera específica la consoliden com la variable més explorada en els estudis rurals i de la diferència en l'actualitat. A més, dins aquesta categoria, destaca de manera especial el gran pes que tenen els estudis sobre el jovent. Entre els articles seleccionats, són molts els textos que tracten sobre aquesta temàtica i que ho fan de manera diversa i en relació amb els grans temes identificats: treball, mobilitats i identitats de gènere. Referent a aquest darrer tema, convé fer un esment especial al tractament de les masculinitats, tradicionals i alternatives, que construeixen els joves en espais rurals i l'estreta relació que aquestes masculinitats mantenen amb la noció d'idil·li rural.

Convé destacar també com els altres grups d'edat reben menys atenció en l'estudi de la temàtica que ens ocupa i, d'altra banda, com n'és de minsa la recerca que s'ha realitzat sobre els infants i, especialment, sobre la gent gran, un col·lectiu sovint oblidat en els estudis de geografia social i cultural. En aquest sentit, i observant els textos en què no es destaca cap grup d'edat, resulta interessant observar com es dona per fet que l'adultesa es correspon amb el grup de població més representatiu i, per extensió, que és un centre normatiu a partir del qual es constitueixen la resta d'identitats d'edat: infants, joves i persones grans. Altrament, es posa de manifest com són els moments de transició vital, escenari ideal per explorar tantes *performances* i *rites de passage*, els que desporten més interès entre els estudis que es focalitzen més aquesta variable.

En referència a la *sexualitat*, sobta l'escassa visibilització en les publicacions analitzades i contrasta amb l'atenció que ha rebut en els estudis de la geografia urbana. Això no significa, però, que les publicacions sobre sexualitat al món rural siguin inexistentes, ans al contrari: hi ha un bon nombre de treballs en

aquest camp que han estat editats en revistes d'altres disciplines, com ara la sociologia, l'educació o fins i tot la salut, però no s'han tingut en compte en aquesta recerca bibliogràfica per motius metodològics en la selecció de publicacions. Paral·lelament, cal destacar també l'aparició en els darrers anys d'alguns manuals específics des de la geografia sobre sexualitat i ruralitat, entre els quals destaca *Sexuality, Rurality and Geography* (Gorman-Murray, Pini i Briant, 2013). Sigui com sigui, resulta evident que la *sexualitat* és una variable emergent en l'estudi de la ruralitat des de la geografia i que ofereix un nou i interessant camp de treball per a futures recerques.

De manera semblant, es pot percebre com la *diversitat funcional* és l'estructura de poder més oblidada en els estudis sobre ruralitat, gènere i interseccionalitat examinats en aquestes publicacions, tant de manera específica com de manera transversal i considerada com una categoria d'identitat més.

D'altra banda, es constata com una bona part dels textos seleccionats i treballats desenvolupen noves aproximacions al concepte d'idil·li rural i a unes altres representacions que hi estan relacionades, també identitàries, com ara les maternitats i les paternitats (idil·liques) rurals.

El que sembla que no s'esvaeix, però, és la tradicional construcció de la ruralitat *en relació*, si no *per oposició*, amb el món urbà. En un altre nivell, aquesta definició conceptual simbolitza i evidencia les lògiques i les relacions d'inclusió i exclusió que caracteritzen els espais rurals contemporanis, que, a partir de la definició de què és i què no és rural, determinen quines subjectivitats i quines identitats hi poden pertànyer i quines no. S'evidencia, així, la profunda normativitat que regula les identitats rurals i la seva experiència quotidiana, tant pel que fa al gènere (patriarcal), a la classe (conservadora), a la sexualitat (heterosexual), a l'ètnia (blanca), a l'edat (adulta), com a uns altres eixos de diferència (silenciadora de les realitats de diversitat funcional, d'origen, de llengua, etc.).

Arribats en aquest punt, centrem-nos en el tractament de la perspectiva interseccional en la temàtica considerada. L'exercici de classificació dels articles i la seva anàlisi posterior han permès mostrar les limitacions que implica una categorització, no tant excessiva com massa rígida i estàtica, dels eixos de diferència o d'identitats. Intentar classificar o ressaltar una identitat per sobre de les altres és, si no impossible, poc acurat, en tant que se n'oblida la naturalesa relacional. O el que seria el mateix: les categories es constitueixen les unes a les altres.

Aproximar les diferències i les identitats amb un focus massa centrat en les categories, sovint simplificades en etiquetes estàtiques, ens allunya dels potencials de la mirada interseccional i que són, justament, la comprensió de les múltiples relacions de poder que constitueixen les identitats. En aquest sentit, esdevé molt destacable l'aproximació que en fa Sweeney (2009) a través del concepte de *liminalitat*, una dimensió poc explorada i que permet posar de manifest les posicions concretes que els subjectes ocupen en les múltiples relacions de poder i que desemboquen en identitats específiques i situades.

D'altra banda, l'anàlisi detallada dels textos també ha permès copsar com, si bé són molt pocs els que expliciten la perspectiva interseccional, són molts

els que no es limiten a examinar un únic eix d'identitat diferent del gènere. Així, la majoria d'articles basen la seva recerca considerant més d'una categoria de diferència i identitat i, centrant-se en una o en una altra de manera més o menys directa, no ometen les seves interrelacions. D'aquesta manera, tot i que no expliciten l'aproximació des de la interseccionalitat, sí que s'hi apropen des d'un mateix punt de vista: considerar les múltiples relacions constituents entre les identitats. Aquesta constatació ens evidencia com, en realitat, l'anàlisi interseccional és present des de fa temps en els estudis de gènere, des d'on s'han treballat les múltiples connexions entre diferents eixos de diferència, però que no ha estat fins més recentment que el concepte d'interseccionalitat ha emergit com un cos teòric i metodològic diferenciat.

Per últim, els articles seleccionats confirmen un dels grans potencials de la geografia i una de les contribucions més grans que pot aportar a la teorització de la interseccionalitat: la introducció de l'espai, tant des del punt de vista de dimensió com de constituent, especialment en els estudis rurals, poc explorats en la geografia i en les ciències socials en general. Val la pena destacar la naturalesa constituent de l'espai, en el sentit que aquest no és un simple contenidor buit on tenen lloc les relacions de poder, sinó que es tracta d'una variable més. L'espai està constituït per (i alhora constitueix) les relacions socials i de poder, que són representades en l'espai i a través de l'espai. Així doncs, i tal com apunten Rodó de Zárate i Baylina (2018), la geografia pot realitzar una gran contribució en els estudis de la interseccionalitat en diversos sentits: d'una banda, analitzant el paper del lloc i de l'espai en les dinàmiques interseccionals; d'una altra, evidenciant la rellevància del context per al desenvolupament de la Interseccionalitat, i, per últim, desenvolupant noves metodologies que permetin fer aflorar la interseccionalitat.

5. Consideracions finals

La revisió bibliogràfica presentada posa de manifest la manca d'estudis que contribueixin, especialment des d'una vessant més empírica i des del camp de la geografia rural de gènere, a promoure el desenvolupament teòric i metodològic de la perspectiva interseccional.

El present estat de la qüestió ha permès identificar les llacunes que existeixen en els estudis sobre eixos de diferència com ara l'ètnia o, especialment, la sexualitat i la diversitat funcional al món rural, així com sobre grups d'edat com ara els infants o les persones grans. En aquest sentit, es detecten interessants possibilitats d'explorar, sempre des de la perspectiva de gènere, identitats menys predominants i de trencar, així, l'heteronormativitat conservadora que en certa manera caracteritza (i caricaturitza) tant el món rural com també bona part dels estudis de geografia rural.

D'altra banda, hi ha grans buits i, per extensió, grans oportunitats pel que fa als camps d'estudi que permetrien trencar amb l'hegemonia, ja no tant del lloc de producció acadèmica, sinó de les regions analitzades. El sud global continua sent un territori poc explorat en les anàlisis rurals, fet que

es converteix en paradoxal si es té en compte el paper crucial que hi ocupa aquest àmbit.

En definitiva, el treball realitzat posa de relleu com l'estudi en clau de gènere de les diferències i de les identitats, facilitada per una perspectiva interseccional en ple desenvolupament teòric i metodològic, planteja nombroses i interessants oportunitats de present i de futur per a la geografia.

Referències bibliogràfiques

- ALDOMÀ, Ignasi (2015). *Atles de la nova ruralitat. L'actualitat del món rural: Els anys de la gran crisi a la Catalunya rural*. Lleida: Fundació del Món Rural.
- BAYLINA, Mireia i SALAMAÑA, Isabel (2006). «El lugar del género en la Geografía Rural». *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 41, 99-112.
- BELL, Stephen A. i AGGLETON, Peter (2014). «Economic vulnerability and young people's sexual relationships in rural Uganda». *Journal of Youth Studies*, 17 (6), 814-828.
<<https://doi.org/10.1080/13676261.2013.878797>>
- BRYANT, Lia i PINI, Barbara (2009). «Gender, class and rurality: Australian case studies». *Journal of Rural Studies*, 25 (1), 48-57.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2008.05.003>>
- (2011). *Gender and rurality*. Nova York: Routledge.
- BYE, Linda Marie (2009). «“How to be a rural man”: Young men's performances and negotiations of rural masculinities». *Journal of Rural Studies*, 25 (3), 278-288.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2009.03.002>>
- CRENSHAW, Kimberle (1991). «Mapping the margins: Intersectionality, identity politics and violence against women of color». *Stanford Land Review*, 43, 1241-1299.
- DEB, Apurba Krishna; HAQUE, C. Emald i THOMPSON, Shirley (2015). «“Man can't give birth, woman can't fish”: Gender Dynamics in the small-scale fisheries of Bangladesh». *Gender, Place and Culture*, 22 (3), 305-324.
<<https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.855626>>
- DONKERSLOOT, Rachel (2012). «Gendered and generational experiences of place and power in the rural Irish landscape». *Gender, Place and Culture*, 19 (5), 578-599.
<<https://doi.org/10.1080/0966369X.2011.610095>>
- DYSON, Jane (2008). «Harvesting identities: Youth, work and gender in the Indian Himalayas». *Annals of the Association of American Geographers*, 98 (1), 160-179.
<<https://doi.org/10.1080/00045600701734554>>
- FARRUGIA, David; SMYTH, John i HARRISON, Tim (2014). «Emplacing young people in an Australian rural community: An extraverted sense of place in times of change». *Journal of Youth Studies*, 17 (9), 1152-1167.
<<https://doi.org/10.1080/13676261.2014.901495>>
- FOY-PHILLIPS, Phoebe i LLOYD-EVANS, Sally (2012). «Shaping children's expectations of gendered parenting in the English rural idyll». *Children's Geographies*, 9 (3-4), 379-394.
<<https://doi.org/10.1080/14733285.2011.590701>>
- GARCIA RAMON, Maria Dolors (2008). «¿Espacios asexuados o masculinidades y feminidades espaciales?: Hacia una geografía del género». *Semata*, 20, 25-51.
- GARCÍA, Benjamín (2011). *Ruralidad emergente: Posibilidades y retos*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino.

- GORMAN-MURRAY, Andrew; PINI, Barbara i BRIANT, Lia (2013). *Sexuality, Rurality and Geography*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- GRUBSTBSTRÖM, Ann; STENBACKA, Susanne i JOOSSE, Sofie (2014). «Balancing family traditions and business: Gendered strategies for achieving future resilience among agricultural students». *Journal of Rural Studies*, 35, 152-161.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.05.003>>
- GUALDA, Estrella (2012). «Migración circular en tiempos de crisis: Mujeres de Europa del Este y africanas en la agricultura de Huelva». *Papers*, 97 (3), 613-640.
<<http://dx.doi.org/10.5565/rev/papers/v97n3.436>>
- HAARTSEN, Tialda i STRIJKER, Dirk (2010). «Rural youth culture: Keten in the Netherlands». *Journal of Rural Studies*, 26 (2), 163-172.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2009.11.001>>
- HALFACREE, Keith (2006). «Rural space: Constructing a three-fold architecture». A: CLOKE, Paul K. et al. (eds.). *Handbook of Rural Studies*. Londres: Sage, 63-90.
<<https://doi.org/10.4135/9781848608016.n4>>
- LEE, Jessica i ABBOTT, Rebecca (2009). «Physical activity and rural young people's sense of place». *Children's Geographies*, 7 (2), 191-208.
<<https://doi.org/10.1080/14733280902798894>>
- LITTLE, Jo i PANELLI, Ruth (2004). «Gender research in rural geography». *Gender, Place and Culture*, 10 (3), 174-188.
- MALHEIROS DA SILVA, Catarina (2011). «Socialização e Modos de Ser Jovem em Área Rural na Bahia». *Revista Latino-americana de Geografia e Gênero*, 2 (2), 47-56.
<<https://doi.org/10.5212/Rlagg.v.2.i2.047056>>
- MCCULLEN, Christine (2011). «Whiteness and farmers markets: Performances, perpetuations... contestations». *Antipode*, 43 (4), 937-959.
<<https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00818.x>>
- MCDOWELL, Linda (2008). «Thinking through work: Complex inequalities, constructions of difference and transnational migrants». *Progress in Human Geography*, 32 (4), 491-507.
<<https://doi.org/10.1177/0309132507088116>>
- MCGRATH, Brian i MCGARRY, Orla (2014). «The religio-cultural dimensions of life for Young Muslim women in a small Irish town». *Journal of Youth Studies*, 17 (7), 948-964.
<<https://doi.org/10.1080/13676261.2013.878793>>
- NIGHTINGALE, Andrea J. (2011). «Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal». *Geoforum*, 42 (2), 153-162.
<<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2010.03.004>>
- NORMAN, Moss Edward i POWER, Nicole Gerarda (2015). «Stuck between “the rock” and a hard place: Rural crisis and re-imagining rural Newfoundland feminine subjectivities». *Gender, Place and Culture*, 22 (1), 50-66.
<<https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.855707>>
- PERERA-MUBARAK, Kamashi N. (2013). «Positive responses, uneven experiences: Intersections of gender, ethnicity, and location in post-tsunami Sri Lanka». *Gender, Place and Culture*, 20 (5), 664-685.
<<https://doi.org/10.1080/0966369X.2012.709828>>
- PINI, Barbara; MAYES, Robyn i BOYER, Kate (2013). «“Scary” heterosexualities in a rural Australian mining town». *Journal of Rural Studies*, 32, 168-176.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.06.002>>

- PORTER, Gina; HAMPSHIRE, Kate; ABANE, Albert; TANLE, Augustine; ESIA-DONKOH, Kobina; AMOAKO-AGBLORTI, Regina Obile i ASIEDU OWUSU, Samuel (2011). «Mobility, education and livelihood trajectories for young people in rural Ghana: A gender perspective». *Children's Geographies*, 9 (3-4), 395-410.
<<https://doi.org/10.1080/14733285.2011.590705>>
- RAMZAN, Bebe; PINI, Barbara i BRYANT, Lia (2009). «Experiencing and writing Indi-geneity, rurality and gender: Australian reflections». *Journal of Rural Studies*, 25 (4), 435-443.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2009.05.003>>
- RILEY, Mark (2012). «“Moving on?”: Exploring the geographies of retirement adjustment amongst farming couples». *Social and Cultural Geography*, 13 (7), 759-781.
<<https://doi.org/10.1080/14649365.2012.725136>>
- RODÓ DE ZÁRATE, Maria i BAYLINA, Mireia (2018). «Intersectionality in feminist geographies». *Gender, Place and Culture*, 25 (4), 547-553.
<<https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1453489>>
- ROY, Phillippe; TREMBLAY, Gilles i ROBERTSON, Steven (2014). «Help-seeking among male farmers: Connecting masculinities and mental health». *Sociologia Ruralis*, 54 (4), 460-476.
<<https://doi.org/10.1111/soru.12045>>
- SCHMALZBAUER, Leah (2011). «Doing gender, ensuring survival: Mexican migration and economic crisis in the rural mountain West». *Rural Sociology*, 76 (4), 441-460.
<<https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2011.00058.x>>
- SORONELLAS, Montserrat; BODOQUE, Yolanda; BLAY, Jordi; ROQUER, Santiago i TORRENS, Ramona (2014). «Inmigrar a la Cataluña rural: Contextos de ruralidad y migraciones de mujeres extranjeras hacia pequeños municipios». *Ager*, 16, 111-148.
- SWEENEY, Brendan (2009). «Producing liminal space: Gender, age and class in northern Ontario's tree planting industry». *Gender, Place and Culture*, 16 (5), 569-586.
<<https://doi.org/10.1080/09663690903148432>>
- TRELL, Elen-Maarja; VAN HOVEN, Bettina i HUIGEN, Paulus P.P. (2013). «Youth negotiation and performance of masculine identities in rural Estonia». *Journal of Rural Studies*, 34, 15-25.
<<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.12.002>>
- (2014). «“In summer we go and drink at the lake”: Young men and the geographies of alcohol and drinking in rural Estonia». *Children's Geographies*, 12 (4), 447-463.
<<https://doi.org/10.1080/14733285.2013.824740>>
- VALENTINE, Gil (2007). «Theorizing and researching intersectionality: A challenge for a feminist geography». *The Professional Geographer*, 59 (1), 10-21.
<<https://doi.org/10.1111/j.1467-9272.2007.00587.x>>
- WOODS, Michael (2011). *Rural*. Oxford: Routledge.

